

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И ГРАД

ВИЗИЈЕ КАО ОДГОВОР НА ИЗАЗОВ ВРЕМЕНА

Глобализација је, нема сумње, светски процес који, између осталог, оставља своје последице у социо-културној, функционалној и просторно-физичкој сфери. Ако се на тај процес гледа фрагментарно, излажемо се опасности да упаднемо у замку једностраног детерминизма, било да је он архитектонске, економске или географске провенијенције. Тако, на пример, још пре двадесетак година, Унија архитеката огласила се као претеча тог процеса са идејом за стварање универзалног града. Предлог за стварање новог "хомо универсалис"-а дошао је у време пуног замаха урбане револуције, када је већ на виду Лefeвров "антиград", односно, када "свет постаје град" како каже Мамфорд. А град није само симбол архитектуре, већ има много шири оквир и сложен ритам базиран на многим врстама кретања: човековим, машинским и природним. Први је парадоксално угушен, други тирански наглашен, трећи неадекватно изражен. У таквој ситуацији, рађање идеје о једном "новом" граду друштвеног, културног и технолошког напретка, има своје оправдање само са аспекта ОБНОВЕ града, као опште оријентације чији је циљ да се спречи коњунктурно ширење града на новим просторима. Све, дакле, говори против стварања универзалног модела, који ставља различите средине у апстрактно једнаке услове. С друге стране, разне теорије су покушале да прикажу своје визије како би се одговорило на изазов времена. Али, у пракси то није ишло глатко. Најгоре је када неки концепт развоја града, у процесу глобализације, није у КОНТЕКСТУ средине. У нашем случају, спроводити стране визије, користећи наше политичке услове и финансијске могућности, било би не само апсурдно већ и штетно. Шта је то чему треба да тежимо у нашој средини која је, посебно у последње време, толико "визуелно загађена"?

У ситуацији неусмерене урбанизације и некритичког прихватања погледа са стране - градови су, данас, изложени опасностима, и то не толико спољним, колико оним које се налазе у њима самим. То се види по тенденцијама једне нове ПОКРЕТЉИВОСТИ. Савремена средства комуникација умањила су непосредне људске контакте, па је све већи број људи постао физички мобилан.

Неки урбанисти - теоретичари, мисле да је то пут који ће унапредити људске односе у граду, а међу њима је и Мелвин Вебер (Melvin Webber) који каже: "Узајамна дејства, а не места, јесу бит града и градског живота". А. S. Niewenhius у свом чланку "Нови Вавилон", иде још даље у прецизирању мобилности, па, на темељу визије да ће људи "непрекидно путовати" и да ће, у међувремену, "Место" њиховог поласка бити измењено, закључује: "Из тог произлази да "Нови Вавилон" и не може имати неки одређени план. Напротив, сваки поједини елемент ће бити остављен недовршен, покретан и флексибилан".

У данашњим компликованим животним условима и појавама које их прате сведоци смо одређених противречности као израза општег закона развика. У том светлу треба прићи и сагледавању идеје о једном мобилном свету. У том контексту вреди цитирати К. Н. Шульца који каже: "Проблем са којим се данас суочавамо није ни техничке, ни економске, нити социјалне или политичке природе, то је проблем хуманости, проблем очувања човечјег идентитета".

Тако схваћен проблем се може усвојити као теза чији је крајњи циљ да се превазиђе та ситуација како би се открила, да се открије како би се учинила видном, да се учини видном како би се разрешила. Али, између простог открића онога што се дешава са градом данас, и јавног испољавања кроз урбани дизајн, умеће се уже

* Проф. Добривоје Тошковић, ИАУС

и одређено поље културних инструмената. Мешовитост функција, начин организације економије и саобраћаја, условљавају сложеније односе, а то, пак, захтева научни приступ планирању града, превазилазећи све више и више, чисто техничку оријентацију. На основу тог знања, процеси који покрећу урбанизацију - оцртавају и контуре и природу урбаног дизајна, који тако добија своју сврху.

Али, колико не можемо прихватити тезе "Нове покретљивости" које обезвређују град, толико је и јасно да више не може постојати једнообразност структуре и форме, као раније. То се види из неуспелих покушаја да се хуманизује ситуација у данашњим градовима путем тзв. "тракастог града", "сателитског града", "нових градова". Међутим, није довољно само истаћи и доказати да старе структуре, као нефлексибилне, не одговарају садашњим захтевима. Данас је свакоме јасно да овај беспримерни пораст становништва, повезан са саобраћајним хаосом унутар градског језгра, присиљава да се чине радикалне промене. Којим путем?

Извесно је да не треба ићи путем конјунктурног ширења градских територија. Концепт одрживог развоја, уграђен и у тзв. "Локалну агенду 21", упућује да треба водити рачуна о обновљивим и необновљивим ресурсима као и о потребама будућих генерација. Укратко, оријентација већине "развијених" је ка обнови градова и у тој доктрини треба тражити промене које су захтев савременог развоја. Али, у човечјој природи постоји паралелно тежња ка промени и жеља за сталношћу. Отуда, и отпори према променама, који не долазе само због приватних интереса. Њих треба тражити и у емоционалним узроцима. То се види из различитих предлога у смислу како да се град ослободи крутости, мада им је заједничка тежња ка органском планирању.

Један од карактеристичних проблема у том смислу је како прићи обнови структуре града а обезбедити контакт са природом? Из ранијег искуства знамо, да док су у Паризу, половином 19. века, међусобно измешане функције саобраћаја и становања, дотле су, истовремено, лондонски скверови пример да је човеку за његову егзистенцију потребан мир и зеленило. Али, времена су се изменила. И зеленило и мир у урбаној средини данас су потребнији но икад. Како то постићи, а да град задржи свој идентитет, да урбанист не буде елеминисан због нагомиланих тешкоћа? Концепт високих кула слободно распоређених у зеленилу није дао очекиване резултате.

То се види по томе што је савремени град постао аморфна средина. Изгубљен је карактер улице, која је претворена у "градску саобраћајницу" без свог архитектонског лика. То потврђује да природни амбијент никада није довољан да би се могла конкретизовати урбана средина каква одговара човеку, који у њој не само да ради и борави, већ је и емоционално доживљава.

Инспирацију за превазилажење те ситуације, треба тражити у историјским коренима урбаног обликовања.

У сваком од главних историјских периода развоја градова, постојао је један основни принцип који подцртава његову концепцију, и који је специфичан по највишем домету. У време Грка то је било префињено савршенство, Римљани су градовима дали научну конструкцију, француска Готика открива једно стање страствене енергије, док италијанска Ренесанса одражава образовност свога времена. Индија је, тој ризници друштвене свести о простору дала свој спир-

итуални израз, а ислам је дао свој печат забраном представљања природних облика као изражајних елемената у обликовању градова и зграда. У свим случајевима, постојао је један однос између човека и човека, човека и бога, човека и његове околине. Град је имао свој идентитет, а човек у њему своје место.

А данас се уместо "места" заговарају "узајамна дејства". Резултат је познат: нити је дошло до узајамних контаката, а човек је изгубио своје упориште и остао отуђен. Непосредна околина је поред еколошког загађења доживела, као што смо раније изнели, и визуелно загађење. Промене у просторним концептима одразиле су се квалитативно на волумен и стилистичке промене у архитектури, обликовању земљишта, као и на друга поља креативних напора. Стари модели су резултирали у нове, пешачке размере у аутомобилске, компактност у раслојеност.

Тај терет преносимо у 21. век. Нешто од тога "терета" морамо прихватити као део створених услова, на пример, појаву аутомобила и његов утицај на саобраћајне системе. Али не можемо прихватити "увежене" и "усађене" стране елементе у архитектонско-урбанистичко биће наших градова. Уместо тога, визије урбаног развоја у будућности, несумњиво, имаће своје корене у садашњим контекстуалним условима и утицајима, обједињеним и даље развијеним у НОВЕ ТРЕНДОВЕ у просторном и урбанистичком планирању. А ти "нови трендови" почивају на потреби за ефективним планирањем. У том смислу, Г. Пиццинато, истиче, као прво, ИНОВАЦИЈУ која (уместо уобичајеног концептуалног оквира, ослоњеног на линеарне узрочне ефекте) уводи артикулисаније прихватање свих планерских активности у виду ПРОЦЕСА. То, пак, не може се постићи појединачним акцијама, већ динамичким процесима интеграције по разним линијама, а приоритетна је просторна која обухвата мрежу градова, инфраструктуру, затим животну средину, споменике природе и споменике културе.

Усвајајући простор као фиксни елемент везе - то, уједно, потцртава ЗНАЧЕЊЕ МЕСТА и ОДРЖИВОСТ УРБАНОГ КВАЛИТЕТА. Овде термин "место" означава комплексан КОНТЕКСТ који се може тумачити различитим кључевима: географским, политичким, економским и културним. А како су територијални контексти различити, то се добијају и различити одговори на бројне проблеме које је донела глобализација, што нас удаљава од те димензије савременог развоја у који је упао град, и приближава оној оријентацији која захтева промене наметнутих програма и динамике градње, са циљем да се саобразе специфичним приликама контекста, односно, "места" где градски људи живе, крећу се и раде под специфичним еколошким, социјалним, економским и технолошким условима, који, скупа, остављају физиолошке и естетске последице на индивидуу.

Добривоје ТОШКОВИЋ